

**การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะ  
แห่งคัมภีร์มิลินทปัญหาสู่การถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่**  
AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHA'S METHODS IN THE ESSENCE  
OF THE MILINDAPAÑHĀ TO BROADCAST THROUGH MODERN MEDIA

1.จันทรรัตน์ ตาปูลิง, 2.สรวิชัย วงศ์สอาด, 3.ณฤณี ศรีสุข,  
4.พระปลัดธวัชชัย ขตติยเมธี, 5.สุชัย สิริวิกุล  
1.Chantaratt Tapuling, 2.Sorawit Wongsraad, 3.Narunee Srisuk,  
4.Phrapalad Tawatchai khattiyamedhi, 5.Suchai Siriraveekul

สังกัด: วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
Affiliate: Mahachulalonghornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist college  
Corresponding Author Email: Chantatat.ta@mcu.ac.th

**บทคัดย่อ**

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์มิลินทปัญหา 2. วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา 3. นำเสนอพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหาผ่านสื่อสมัยใหม่ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ทำการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์มิลินทปัญหา พบว่า คัมภีร์มิลินทปัญหาเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาลในดินแดนภาคเตรีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและวัฒนธรรม ระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก คัมภีร์บันทึกการสนทนาธรรมระหว่างพระเจ้ามิลินทร์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก ผู้ทรงสนใจปรัชญา กับพระนาคเสน พระภิกษุผู้ทรงปัญญา การสนทนาเน้นการตั้งคำถามเชิงลึก เช่น เรื่องตัวตน การเกิดดับ และการเวียนว่ายตายเกิด การตอบคำถามใช้เหตุผล การเปรียบเทียบ และการแยกแยะประเด็น ทำให้ธรรมะที่ซับซ้อนเข้าใจได้ง่าย

2. วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา พบว่ามีลักษณะเด่น ได้แก่ การใช้อุปมาอุปไมย การแยกแยะประเด็น (วิภาษวาท) การถกเถียง (วิภาควิธี) และการอธิบายธรรมะโดยใช้ตัวอย่างใกล้ตัว เน้นการพัฒนาปัญญาผ่านการคิดวิเคราะห์ ความสำคัญของ วิธีการเหล่านี้คือการเผยแพร่ธรรมะให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ

3. การนำพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา ผ่านสื่อสมัยใหม่ พบว่า คัมภีร์มิลินทปัญหานั้นเน้นพุทธวิธีการสอนสามรูปแบบหลัก ได้แก่ วิภาษวาท (แยกประเด็น), อุปมา (เปรียบเทียบ), และปฏิปฐกา (ถามโต้กลับ) โดยการนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัล ได้แก่ E-book ที่แทรกภาพและวิดีโอ, YouTube วิดีโอถาม-ตอบและฉากจำลอง และ เว็บไซต์ที่ออกแบบ UX/UI ใช้งานง่าย การบูรณาการพุทธวิธีการสอนเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้การเรียนรู้ธรรมะเป็นระบบ เข้าใจง่าย และเข้าถึงได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น

**คำสำคัญ :** พุทธวิธีสอน, คัมภีร์มิลินทปัญหา, สื่อสมัยใหม่

## ABSTRACT

This research aims to 1) To study the historical background and development of the Milindapanha 2) To analyze the Buddhist teaching methods found in the essential content of the Milindapanha 3) To present the Buddhist teaching methods found in the essence of the Milindapanha through modern media. his research employs a qualitative research methodology, emphasizing the process of studying and analyzing data from documentary research. The sources include primary sources and secondary sources. The research involves data collection, analysis, and synthesis. The research results found that:

1. Historical Background and Development of the Milindapanha The Milindapanha originated in the 2nd century BCE in the region of Bactria, a cultural and trade hub connecting the Western and Eastern worlds. The text records a profound dialogue between King Milinda, a Greek-descended ruler with an interest in philosophy, and Nāgasena, a wise Buddhist monk. Their discussions explore fundamental philosophical and doctrinal questions, such as the nature of self, the process of birth and death, and the cycle of rebirth (saṃsāra). The responses utilize logical reasoning, analogies, and analytical segmentation, making complex Buddhist teachings more accessible and comprehensible.

2. Analysis of Buddhist Teaching Methods in the Milindapanha The research identifies key pedagogical approaches within the Milindapanha, including the use of similes and analogies (Upamā), analytical segmentation (Vibhajjavāda), counter-questioning (Dialectical Method), and explanations through relatable examples. These methods emphasize the development of wisdom through critical thinking. Their significance lies in making Buddhist teachings accessible across different cultural backgrounds by simplifying abstract concepts through structured reasoning.

3. The application of Buddhist teaching methods found in the essence of the Milindapanha through modern media reveals that the text emphasizes three main teaching approaches Vibhajjavāda (analytical discussion), Upamā (analogy), and Paṭipucchā (counter-questioning). These methods are presented through digital media, including interactive E-books with embedded images and videos, YouTube videos featuring Q&A formats and scenario-based storytelling, and websites with user-friendly UX/UI design. Integrating these Buddhist teaching methods with digital technology enhances systematic learning, making Buddhist principles more accessible, comprehensible, and widely available.

**Keywords:** Buddha's Methods, The Milindapañhā , Modern media

## บทนำ

หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความจริงของสรรพสิ่ง ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบและถ่ายทอดผ่านกระบวนการที่เหมาะสมกับสติปัญญาและความสามารถในการรับรู้ของแต่ละบุคคล ความรู้อันทรงคุณค่านี้เกิดจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ ข้อมูลที่ได้รับผ่านประสาท

สัมผัส การคิดหาเหตุผล การหยั่งรู้ภายใน และพยานหลักฐานที่ยืนยันข้อเท็จจริง พระพุทธองค์ทรงใช้เทคนิค การสอนที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้สรุปเทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้ 1.การยกอุทาหรณ์และนิทาน ใช้ ตัวอย่างหรือเรื่องเล่าประกอบการอธิบาย เพื่อช่วยให้เข้าใจหลักธรรมที่ซับซ้อนอย่างชัดเจนและง่ายขึ้น 2.การ เปรียบเทียบด้วยอุปมาอุปไมย ใช้การเปรียบเทียบช่วยให้หลักธรรมที่ลึกซึ้งและเข้าใจยากสามารถแสดง ความหมายเด่นชัด ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายขึ้น 3.การใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัว ใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นเครื่องมือช่วยสอน ทำให้ผู้ฟังเกิดความคุ้นเคยและเข้าใจเนื้อหาธรรมะได้ง่ายขึ้น 4.การทำเป็นตัวอย่างหรือ สาธิต ใช้การกระทำเป็นแบบอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านจริยธรรม 5.การเล่นภาษา เล่น คำ และใช้คำในความหมายใหม่ เทคนิคการใช้โวหารธรรมและความสามารถในการใช้ภาษาที่สอดคล้องกับ ปฏิภาณไหวพริบ ช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความน่าสนใจและเข้าใจได้ง่ายขึ้น 6.อุบายการเลือกบุคคลและการ ปฏิบัติรายบุคคล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาจเริ่มต้นจากบุคคลที่มีอิทธิพลในชุมชน เช่น ผู้นำ หรือบุคคลที่ เป็นศูนย์กลางของความเคารพในสังคม การเผยแผ่ธรรมะต้องไม่ละเลยประชาชนส่วนใหญ่ โดยเน้นให้ทุกคน สามารถได้รับประโยชน์จากการฟังธรรมตามกำลังปัญญาของตน 8.การรู้จักจังหวะและโอกาส เลือกจังหวะและ โอกาสที่เหมาะสมในสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและจิตใจของผู้รับฟัง เพื่อให้การสอนธรรมะเกิดประสิทธิผล 9. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการสอน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เราย่อมฝนด้วยวิธีอ่อนละมุนละไมและทิ้งรุนแรง ปนกันไปบ้าง” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความ ต้องการของผู้เรียน หากผู้สอนสามารถลดละอดีตตา ตัณหา มานะ และทิฏฐิลงได้ จะทำให้การสอนมุ่งเน้นไปยัง ผลสำเร็จของการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ อาจใช้ทั้งการยกย่อง การชม การปลอบประโลมหรือการปรับเปลี่ยนวิธีการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด (พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2566)

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าดังที่ กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสอนใน พระพุทธศาสนามีลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งสามารถพบได้ในคัมภีร์ มิลินทปัญห (Milindapañhā) เป็น วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอหลักธรรมและวิธีการสอนในพุทธศาสนา (ธรรมเจดีย์, 2563) โดยใช้รูปแบบการสนทนาโต้ตอบระหว่างพระนาคเสน (Nāgasena) กับพระเจ้ามิลินท์ (King Milinda) หรือพระเจ้าเมนันเดอร์ (Menander I) แห่งอาณาจักรกรีก-พุทธ ในช่วงศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสต์ศักราช การเสวนาระหว่างบุคคลทั้งสองสะท้อนถึงพุทธวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น วิธีการตั้งคำถาม อุปมาอุปไมย และการใช้เหตุผล (นวพร เรื่องสกุ, 2559) พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) กล่าวว่า คัมภีร์นี้มีคุณค่าทั้ง ในด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับพระไตรปิฎกและอรรถสททาวรรณคดีบาลี (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิต โต), 2539) ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถกระตุ้นการเรียนรู้และพัฒนาความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหมู่ผู้ศึกษาธรรม นอกจากนั้น คัมภีร์มิลินทปัญห ถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่สะท้อนถึงแนวทางการสอนอันทรงประสิทธิภาพใน พระพุทธศาสนา ซึ่งพระนาคเสนได้นำหลักการเหล่านี้มาใช้ในการตอบคำถามของพระเจ้ามิลินท์ การศึกษา วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์นี้จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญสำหรับนักปรัชญา นักวิชาการ และ ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นตัวอย่างที่ดีของการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยวิธีการที่ลุ่มลึก ใช้เหตุผลเชิง ตรรกะ และปรับเปลี่ยนไปตามระดับความเข้าใจของผู้ฟัง และที่สำคัญพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏใน มิลินทปัญห แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารที่มีความละเอียดอ่อน เน้นการตั้งคำถาม การอุปมาอุปไมย และการใช้เหตุผล เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และพัฒนาปัญญา โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความ เข้าใจเชิงลึกของผู้เรียนให้สามารถเข้าถึงความจริงของธรรมะได้อย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม ในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์ไปอย่างมาก การศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในวัดหรือสถาบันการศึกษาอีกต่อไป ในยุคที่

เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัลสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่จึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในพุทธศาสนามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ด้วยการเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัล เช่นอีเลิร์นนิง (e-learning) และโซเชียลมีเดีย ทำให้พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยมองว่าการศึกษาวិเคราะห์พุทธวิธีการสอนในคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาของพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้งเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ในวงการศึกษา การเผยแพร่ธรรมะ และการพัฒนาปัญญาของผู้เรียน ดังนั้น จึงให้ความสนใจศึกษาการวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการเรียนรู้ธรรมะในยุคปัจจุบัน

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้
2. เพื่อวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้
3. เพื่อนำเสนอพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้ผ่านสื่อสมัยใหม่

### ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่" เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งครอบคลุมการตรวจสอบ ต้นฉบับคัมภีร์ดั้งเดิม และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้จำแนกแหล่งข้อมูลเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

1) เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้ ฉบับบาลีและคำแปลไทย และอรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์มีลินทปัญหามาประยุกต์ใช้

2) เอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ คัมภีร์ และตำรา ที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอน วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขาพระพุทธศาสนาและการศึกษาและแหล่งข้อมูลดิจิทัล ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบสื่อสมัยใหม่

โดยขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยศึกษาจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ผู้วิจัยทำการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิมาวิเคราะห์ แยกแยะ และจัดกลุ่มความรู้ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึก

4. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย พร้อมแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่

5. การจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ หลังจากสรุปผลการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำรายงานการวิจัยให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ เพื่อนำไปเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ เช่น E-books YouTube และ website

### ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินท ปัญหาสู่การถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

**1. ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์มิลินทปัญหา** พบว่า คัมภีร์มิลินท ปัญหาเป็นหนึ่งในคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีบทบาทสำคัญในการอธิบายธรรมะผ่าน การสนทนา ระหว่างพระนาคเสนกับพระเจ้ามิลินทร์ ซึ่งแสดงถึงความลุ่มลึกของการสอนธรรมะผ่าน การใช้ปัญญาและเหตุผล การกำเนิดและพัฒนาการของคัมภีร์นี้สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายช่วง สำคัญ โดยครอบคลุมตั้งแต่ต้นกำเนิดในยุคสมัยโบราณไปจนถึงการพัฒนาในปัจจุบัน

1.1 กำเนิดของคัมภีร์มิลินทปัญหา คัมภีร์มิลินทปัญหามีต้นกำเนิดในช่วงศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสต์ศักราชในดินแดนบาคเตรีย (Bactria) ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ครอบคลุมบริเวณของอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และอินเดียตอนเหนือใน ปัจจุบัน ดินแดนนี้อยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ชาวกรีกที่เข้ามามีอำนาจ หลังจากการพิชิตของ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช เมื่อโลกตะวันตกและตะวันออกเชื่อมโยงกันผ่านการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมและการค้า ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายเข้าสู่ดินแดนที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของกรีกด้วย

พระเจ้ามิลินทร์ (Menander) กษัตริย์แห่งบาคเตรียเป็นชาวกรีกผู้ปกครองดินแดนนี้ พระองค์มีความสนใจในปรัชญาและศาสนา จึงได้เริ่มการค้นคว้าหาความหมายของชีวิตและธรรมชาติ ของสิ่งมีชีวิต ผ่านการเรียนรู้จากนักปราชญ์ต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น เมื่อได้พบกับพระนาคเสนพระภิกษุผู้ทรงความรู้และมีปัญญา ลึกซึ้งในพระพุทธศาสนา การสนทนาธรรมะระหว่างพระเจ้ามิลินทร์กับพระนาคเสนจึงเกิดขึ้น การสนทนาใน คัมภีร์มิลินทปัญหาถูกบันทึกไว้ในลักษณะของการถามตอบ โดยมีพระเจ้า มิลินทร์เป็นผู้ตั้งคำถามที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมะ เช่น เรื่องการเกิด การตาย การเวียนว่ายตายเกิด และ ตัวตน (อัตตา) พระนาคเสนใช้วิธีการตอบ คำถามที่เน้นการใช้เหตุผล ตรรกะ และการเปรียบเทียบ เพื่อให้พระเจ้ามิลินทร์เข้าใจธรรมะที่ซับซ้อน การถามตอบในลักษณะนี้แสดงถึงพุทธวิธีการสอนที่เน้น การพัฒนาปัญญาผ่านการคิดวิเคราะห์และการพิจารณาอย่างละเอียด บริบททางวัฒนธรรมและ ภูมิศาสตร์ของบาคเตรียในช่วงนั้นเอื้อให้เกิดการผสมผสานระหว่างแนวคิด ของโลกตะวันตกและ ตะวันออก การที่พระเจ้ามิลินทร์มีพื้นฐานปรัชญากรีก และการที่พระนาคเสนเป็น พระภิกษุใน พระพุทธศาสนาทำให้การสนทนาธรรมะระหว่างทั้งสองมีลักษณะเฉพาะตัวที่สะท้อนถึงการ แลกเปลี่ยนความคิดและปรัชญาระหว่างสองวัฒนธรรม การสนทนาในคัมภีร์มิลินทปัญหาไม่ได้จำกัด เพียงแค่ เรื่องศาสนาในเชิงศรัทธา แต่ยังครอบคลุมถึงการอธิบายธรรมะในเชิงปรัชญาและการใช้ ปัญญา พระนาคเสนใช้ การเปรียบเทียบที่ชัดเจนในการตอบคำถาม เช่น การเปรียบเทียบตัวตนกับรถ ที่ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนหลาย ๆ ส่วน ซึ่งเมื่อแยกออกแล้วแต่ละส่วนไม่ใช่ตัวรถ เช่นเดียวกับร่างกาย ของมนุษย์ที่ไม่มี "ตัวตน" ที่แท้จริง เมื่อ ประกอบกันขึ้นจึงดูเหมือนมีตัวตน แต่แท้จริงแล้วไม่มีอะไรที่ เป็นตัวตนถาวร นอกจากนั้น พระนาคเสนยังใช้ วิธีการแยกแยะประเด็น (วิภาจวาท) ในการตอบคำถาม โดย การแยกปัญหาที่ซับซ้อนออกเป็นประเด็นย่อย ๆ เพื่อให้พระเจ้ามิลินทร์เข้าใจธรรมะในแต่ละแง่มุม ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น การตอบปัญหาเรื่องการปฏิสนธิ พระ นาคเสนได้แยกคำตอบออกเป็นสอง ประเด็น คือ คนที่ยังมีกิเลสจะกลับมาเกิดใหม่ ส่วนคนที่หมดกิเลสแล้วจะ ไม่กลับมาเกิดอีก การ แยกแยะเช่นนี้ช่วยให้พระเจ้ามิลินทร์เข้าใจความแตกต่างของสภาวะทั้งสองได้อย่าง ชัดเจน คัมภีร์มิลิน ทปัญหาเกิดขึ้นจากการสนทนาธรรมะที่ลึกซึ้งระหว่างสองวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการ

เชื่อมโยง ระหว่างปรัชญาตะวันตกและตะวันออกผ่านพระพุทธศาสนา คำตอบของพระนาคเสนในคัมภีร์นี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงความลึกซึ้งในธรรมะ แต่ยังสะท้อนถึงพุทธวิธีการสอนที่เน้นการใช้เหตุผลและตรรกะ ในการอธิบายธรรมะอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้คัมภีร์มีลึบทปัญหากลายเป็นคัมภีร์สำคัญที่มีบทบาทในการ เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่กลุ่มคนที่มีพื้นฐานทางปรัชญาต่างกัน

1.2 พัฒนาการของคัมภีร์มีลึบทปัญหา คัมภีร์มีลึบทปัญหาเป็นหนึ่งในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งบันทึกการสนทนาธรรมระหว่างพระนาคเสน ภิกษุชาวอินเดียผู้ทรงปัญญา และพระเจ้ามิลินท์ (Menander) กษัตริย์เชื้อสายกรีกผู้ปกครองอาณาจักรบาคเตรีย (Bactria) ในช่วงศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล กำเนิดของคัมภีร์นี้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียกลาง ซึ่งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าและการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก ภูมิภาคดังกล่าวเป็นจุดเชื่อมระหว่างปรัชญากรีกและ ธรรมะของพระพุทธศาสนา จึงเป็นแหล่งที่เกิดการผสมผสานทางปรัชญาและวัฒนธรรมในคัมภีร์นี้

1.3 พัฒนาการทางภาษาและการแปล คัมภีร์มีลึบทปัญหาเริ่มต้นเป็นเอกสารที่บันทึกไว้ในภาษาบาลี เนื่องจากภูมิภาคอินเดียเหนือและบาคเตรียในช่วงเวลานั้นมีการใช้ภาษาบาลีในหมู่พระสงฆ์และนักบวช อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ คัมภีร์นี้เข้าถึงผู้คนในภูมิภาคอื่น ๆ ได้มากขึ้น คัมภีร์มีลึบทปัญหาจึงได้รับการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาสันสกฤตและภาษาอื่นในภูมิภาคที่รับพระพุทธศาสนา เช่น ศรีลังกา พม่า และไทย การแปลนี้ช่วยให้คัมภีร์มีลึบทปัญหากลายเป็นส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งยังคงถูกศึกษาจนถึงปัจจุบัน

1.4 พัฒนาการของเนื้อหาและการตีความ เนื้อหาของคัมภีร์มีลึบทปัญหาได้รับการตีความและปรับปรุงตามยุคสมัย มีการเพิ่มเติม คำอธิบายและขยายความในบางตอนเพื่อให้เข้ากับความเข้าใจและ วัฒนธรรมของผู้ศึกษาในแต่ละ ช่วงเวลา การตีความเหล่านี้ยังช่วยให้คัมภีร์นี้สามารถตอบสนองต่อข้อสงสัย และปัญหาที่เกิดขึ้นใน สังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเกิดและดับ การเวียนว่ายตายเกิด และเรื่อง ของ "ตัวตน" ซึ่ง เป็นประเด็นสำคัญในปรัชญาพระพุทธศาสนา

1.5 พัฒนาการในเชิงการเผยแพร่ การเผยแพร่วคัมภีร์มีลึบทปัญหาได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย ในหลายประเทศ โดยเฉพาะในศรีลังกาและประเทศไทย ซึ่งพระสงฆ์และนักวิชาการได้ศึกษาคัมภีร์นี้เพื่อทำ ความเข้าใจ ในเรื่องธรรมะและปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การเผยแพร่วคัมภีร์นี้ไม่เพียงแต่ผ่านการ แปล และการศึกษาของพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังผ่านทางตำราและงานเขียนต่าง ๆ ที่อ้างอิงถึงคำถาม-คำตอบ ในคัมภีร์นี้ ซึ่งช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1.6 พัฒนาการในบริบทปัจจุบัน คัมภีร์มีลึบทปัญหายังคงมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน โดยถูกนำมาใช้ในการ ศึกษาทาง วิชาการและการปฏิบัติธรรม เนื่องจากคัมภีร์นี้มีเนื้อหาที่เน้นการใช้เหตุผลและการถามตอบเพื่อ กระตุ้นให้ผู้ฟังได้คิดวิเคราะห์ จึงเป็นเครื่องมือที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาเชิงปัญญาใน พระพุทธศาสนา การศึกษา คัมภีร์นี้ยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ในเชิงลึก เช่น การเข้าใจเรื่องทุกข์และ การดับทุกข์ การเห็นความจริงของโลกและชีวิต รวมถึงการ พัฒนาปัญญาเพื่อการตื่นรู้

การสนทนาธรรมในคัมภีร์มีลึบทปัญหา การสนทนาธรรมระหว่างพระเจ้ามิลินท์และพระนาคเสน ในคัมภีร์มีลึบทปัญหานั้นมีลักษณะเป็นการถามตอบที่แฝงไปด้วยปรัชญาและธรรมะ พระเจ้า มิลินท์ตั้ง คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด การมีอยู่ ของตัวตน หรือ อัตตา และการดับทุกข์ พระนาคเสนได้ตอบคำถามเหล่านี้ด้วยการใช้เหตุผลและการ อธิบายอย่างละเอียด โดยมีกรยกตัวอย่างและการเปรียบเทียบเพื่อให้พระเจ้ามิลินท์เข้าใจได้ง่ายขึ้น โครงสร้างของคัมภีร์มีลึบท ปัญหา คัมภีร์มีลึบทปัญหามีโครงสร้างที่เป็นการถามตอบระหว่าง พระเจ้ามิลินท์และพระนาคเสน ซึ่งแบ่ง เนื้อหาคัมภีร์มีลึบทปัญหาออกเป็น 6 ตอน ได้แก่

1. บุพพโยคในส่วนของคัมภีร์จะกล่าวถึงบุพพกรรมและประวัติของพระนาคเสนและพระ เจ้ามิลินทร์ โดยเริ่มจากบทอารัมภคาถาที่ใช้สรรเสริญพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และเชิญชวน ให้ผู้ฟังสนใจในธรรมะ เนื้อหาช่วงนี้มีการบรรยายถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับบุพพกรรมของตัว ละครทั้งสอง และ บทบาทสำคัญที่ทั้งสองได้ทำในอดีต

2. มิลินทปัญหา (ปัญหาที่มีแง่เดียว) ในส่วนนี้ คำถามของพระเจ้ามิลินทร์มักเป็นคำถามที่มี ประเด็น ชัดช้อย่งเดียว พระนาคเสนจะตอบคำถามเหล่านี้ด้วยการใช้วิภาษวาทหรือการแยกแยะ คำตอบตาม ประเด็นต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การถามเกี่ยวกับการปฏิสนธิใหม่ พระนาคเสนได้อธิบายว่า คนที่ยังมีกิเลสจะ กลับมาปฏิสนธิอีก แต่คนที่หมดกิเลสแล้วจะไม่กลับมาเกิดใหม่ เนื้อหานี้แบ่งเป็นสอง ประเภทหลัก ได้แก่ ลักษณะปัญหา และวิมติจเฉทปัญหา

3. เมณฑกปัญหา (ปัญหาสองแง่) ส่วนนี้เป็นคำถามที่มีสองแง่มุม เช่น พระเจ้ามิลินทร์ตั้ง คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งมีพระมหากรุณาและเป็นพระสัพพัญญู แต่กลับบวชให้พระเทวทัต ซึ่งต่อมาทำให้เกิดการทำลายสงฆ์ พระนาคเสนตอบคำถามนี้ด้วยการแยกแยะเหตุผลตามลำดับ เช่น การบวชให้พระเทวทัต เพื่อลดการทำบาปหนักในอนาคต ปัญหาในหมวดนี้ใช้การแยกแยะและการ ตอบตามเหตุผลที่ชัดเจน

4. อนุমানปัญหา (ปัญหาที่รู้โดยอนุमान) ในส่วนนี้ คำถามที่พระเจ้ามิลินทร์ตั้งขึ้นจะมี ลักษณะ ชัดช้อย่งมากขึ้น มีการอธิบายด้วยการเปรียบเทียบหรืออุปมา โดยพระนาคเสนจะใช้วิธีการ ตอบที่ยกตัวอย่าง จากชีวิตจริง เช่น การเปรียบเทียบความหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ กับธรรมะที่ซ่อน อยู่ในพฤติกรรมมนุษย์

5. ลักษณะปัญหา (ว่าด้วยลักษณะแห่งธรรมต่าง ๆ) ส่วนนี้เน้นการถามตอบเกี่ยวกับลักษณะ แห่ง ธรรมต่าง ๆ ซึ่งพระนาคเสนได้อธิบายธรรมะโดยการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เพื่อ ทำให้พระ เจ้ามิลินทร์เข้าใจถึงธรรมะที่ชัดช้อย่งขึ้น โดยในส่วนนี้มักมีการใช้การอุปมาอุปไมยเพื่อ ช่วยให้ผู้ฟัง เข้าใจธรรมะอย่างชัดเจน

6. อุปมาภคาปัญหา เป็นส่วนสุดท้ายของคัมภีร์ที่ว่าด้วยการใช้การอุปมาเพื่อเปรียบเทียบ เหตุการณ์ และธรรมะที่ชัดช้อย่ง ในตอนท้ายของส่วนนี้ มีการบรรยายถึงผลลัพธ์ของการสนทนาธรรม ซึ่งพระเจ้ามิลินทร์ เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตัดสินใจออกผนวชจนบรรลุธรรม

คุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์มิลินทปัญหา

1. เชิงศาสนา คัมภีร์นี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ผ่านการ อธิบาย ที่มีเหตุผลและชัดเจนและเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่อธิบายธรรมะในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะ การตอบคำถามทางปรัชญาและศาสนศาสตร์

2. เชิงวัฒนธรรม แสดงถึงการบูรณาการระหว่างอารยธรรมกรีกและอินเดีย โดยสะท้อน ความสัมพันธ์ระหว่างสองวัฒนธรรมที่แตกต่าง ได้รับการยกย่องในฐานะวรรณกรรมที่อธิบายปรัชญา พุทธ เถรวาทในเชิงตรรกะและเหตุผล

3. เชิงการศึกษา ใช้เป็นแบบอย่างของการสนทนาเชิงปรัชญาที่เน้นการใช้เหตุผลควบคู่ กับการ อุปมาเป็นคัมภีร์ที่ช่วยสร้างความเข้าใจในปรัชญาพุทธสำหรับผู้ศึกษาในยุคสมัยต่าง ๆ ลักษณะ เด่นของคัมภีร์ การ ตอบคำถามในคัมภีร์ใช้การเปรียบเทียบ การวิเคราะห์เชิงตรรกะ และการอธิบายที่ ชัดเจนเพื่อตอบข้อสงสัยอย่าง ลึกซึ้ง โครงสร้างคำถามถูกจัดเรียงจากง่ายไปยาก ช่วยให้ผู้ศึกษาค่อย ๆ เข้าใจเนื้อหาได้อย่างเป็นลำดับ

2. วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา พบว่า พุทธวิธีการสอน ในมิลินทปัญหา การสอนธรรมะในคัมภีร์นี้เน้นไปที่การถามตอบที่แฝงความหมายลึกซึ้ง การใช้เหตุผลที่ชาญฉลาด และการยกตัวอย่างจากชีวิตจริงเพื่อนำเสนอธรรมะที่เข้าใจยากให้เข้าใจได้ ง่ายขึ้น

1. การใช้อุปมาอุปไมย หนึ่งในวิธีการสอนที่เด่นชัดคือการใช้อุปมาอุปไมย เช่น การ เปรียบเทียบร่างกายกับรถที่ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วน เพื่ออธิบายเรื่อง "ตัวตน" ว่าไม่มีสิ่งใดเป็นตัวตนที่ แท้จริง การใช้อุปมาเช่นนี้ช่วยให้ธรรมะซับซ้อนกลายเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

2. การใช้วิภาษวาท พระนาคนเสนมักใช้การแยกแยะประเด็นในการตอบคำถามที่ซับซ้อน เช่น การแยกแยะเรื่องการปฏิสนธิใหม่ระหว่างคนที่ยังมีกิเลสและคนที่หมดกิเลสแล้ว การแยก ประเด็นนี้ช่วยให้ผู้ถามเข้าใจความแตกต่างในแง่มุมที่ซับซ้อนได้ชัดเจนขึ้น

3. การใช้วิภาษวิธี พระนาคนเสนใช้วิธีการถามย้อนกลับเพื่อกระตุ้นให้พระเจ้ามีลินทร์คิด และพิจารณาคำตอบด้วยตนเอง วิธีนี้ช่วยให้ผู้ฟังได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาและค้นหาคำตอบจาก ภายในตนเอง เช่น การถามย้อนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด นอกจากนั้น พุทธวิธีการสอนที่สะท้อนความเป็นพุทธปัญญา พุทธวิธีการสอนในคัมภีร์มิลินทปัญหาไม่เพียงแค่นำการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังสะท้อนถึงการนำเสนอ "พุทธปัญญา" ซึ่งสามารถ ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้ฟังตามสติปัญญาและความสามารถของแต่ละบุคคล การสอนธรรมใน คัมภีร์นี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความละเอียดอ่อนในการถ่ายทอดหลักธรรมดังนี้

1. การสอนที่ปรับตามผู้เรียนพระนาคนเสนสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสติปัญญาของพระเจ้ามีลินทร์ ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีความรู้และความเข้าใจในปรัชญา พระนาคนเสนใช้การ ตอบคำถามที่เชื่อมโยงกับปรัชญาและตั้งคำถามเพื่อทดสอบความคิดของพระเจ้ามีลินทร์ การปรับ วิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนเช่นนี้ทำให้การสนทนาธรรมกลายเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อ สติปัญญาของผู้ฟัง

2. การสอนโดยใช้ปฏิภาณ พระนาคนเสนแสดงถึงการใช้ปฏิภาณในการตอบคำถาม โดย การใช้การย้อนถามและสร้างเงื่อนไขใหม่ในการตอบคำถาม ทำให้พระเจ้ามีลินทร์ต้องพิจารณาและ ขยายความคิดของตนเองออกไป ตัวอย่างเช่น การตอบคำถามเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด พระนาคนเสน ได้ใช้การถามย้อนเพื่อให้พระเจ้ามีลินทร์ได้พิจารณาลึกซึ้งถึงธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตและการ เปลี่ยนแปลง

3. การสอนด้วยความเมตตาและกรุณา แม้ว่าพระนาคนเสนจะใช้เหตุผลที่เฉียบแหลมใน การตอบคำถาม แต่ยังคงแสดงความเมตตาและกรุณาในการสอน พระนาคนเสนไม่ได้พยายามเอาชนะ ในการสนทนาธรรม แต่มีจุดมุ่งหมายในการทำให้พระเจ้ามีลินทร์เข้าใจธรรมะและนำไปปฏิบัติได้อย่าง ถูกต้อง การใช้ความเมตตาเช่นนี้ช่วยให้การเรียนรู้ธรรมะเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และทำให้ผู้ฟังเกิด ความรู้สึกสงบและพร้อมที่จะปฏิบัติธรรม การมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญา พระนาคนเสนไม่ได้ สอนเพียงเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ แต่เน้นให้ผู้ฟังนำความรู้ไปพัฒนาจิตใจและปัญญา นอกจากนั้น พุทธวิธีการสอนในคัมภีร์มิลินทปัญหามีความสำคัญทั้งในเชิงปรัชญาและการ เผยแผ่ธรรมะ

3. การนำเสนอพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหาผ่านสื่อสมัยใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอ “พุทธวิธีการสอน” ที่ปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหา โดยให้ความสำคัญกับสามรูปแบบเด่น ๆ ได้แก่ 1) พุทธวิธีการสอนแบบวิภาษวาท 2) พุทธวิธีการสอนแบบอุปมา และ 3) พุทธวิธีการสอนแบบปฏิบัติจตุรตถะ พร้อมทั้งยกตัวอย่าง “ปัญหา” และ “วรรค” ต่าง ๆ ที่อ้างอิงจากสารัตถะแห่งคัมภีร์ รวมถึงแนวทางการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่ (E-book, YouTube, เว็บไซต์) สรุปได้ดังนี้

1. พุทธวิธีการสอนแบบวิภาษวาท เป็นวิธีที่เน้นการแบ่งประเด็นหรือแยกย่อยหัวข้อเพื่ออธิบายให้กระจ่างแจ้ง ยกตัวอย่างจากคัมภีร์มิลินทปัญหาใน “ปัญหาที่ 1 วรรคที่ 1 ถามชื่อ” และ “ปัญหาที่ 12 วรรคที่ 1 ลักษณะสติ” ซึ่งแสดงให้เห็นการซักถามเชิงแยกประเด็นอย่างมีเหตุผล เพื่อให้ผู้ฟัง/ผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมได้ชัดเจนทีละขั้น เมื่อนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัล อาจใช้เทคนิคการตั้งคำถามเป็นตอน ๆ เช่น ในวิดีโอ YouTube เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนค่อย ๆ พิจารณาและตอบอย่างเป็นลำดับ

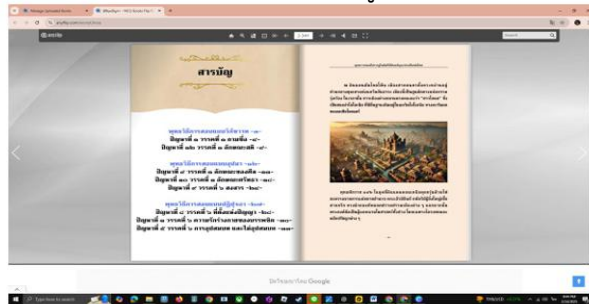


2. พุทธวิธีการสอนแบบอุปมา มุ่งเน้นการเปรียบเทียบหรือใช้อุปมาอุปไมย เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างจากคัมภีร์ ได้แก่ “ปัญหาที่ 9 วรรคที่ 1 ลักษณะของศีล,” “ปัญหาที่ 10 วรรคที่ 1 ลักษณะศรัทธา,” และ “ปัญหาที่ 9 วรรคที่ 6 สงสาร” ซึ่งในเนื้อหาได้มีการเปรียบเทียบหลักธรรมกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดในชีวิตประจำวัน ในการประยุกต์ใช้ผ่านสื่อเช่น E-book หรือเว็บไซต์ จะนำภาพประกอบ แผนภาพ หรือแอนิเมชันมาช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ “อุปมา” เหล่านี้ได้รวดเร็วขึ้น

3. พุทธวิธีการสอนแบบปฏิปจฉา เป็นการตั้งคำถามได้กลับ หรือถามกลับเพื่อทวนความเข้าใจของผู้ตอบในคัมภีร์พบได้ใน “ปัญหาที่ 8 วรรคที่ 6 ที่ตั้งแห่งปัญญา,” “ปัญหาที่ 1 วรรคที่ 6 ความรักร่างกายของบรรพชิต,” และ “ปัญหาที่ 5 วรรคที่ 6 การอุปสมบท และไม่อุปสมบท” ซึ่งพระนาคนเสนและพระเจ้าเมณันเดอร์จะโต้ตอบกันด้วยคำถาม เพื่อให้แตกฉานในประเด็นธรรมที่สงสัย เมื่อนำเสนอผ่านสื่อวิดีโอ YouTube อาจจัดทำเป็นบทสนทนาจำลองระหว่างผู้ถามกับผู้ตอบ หรือใช้สคริปต์ที่โยนคำถามกลับไปให้ผู้ชมได้ขบคิด

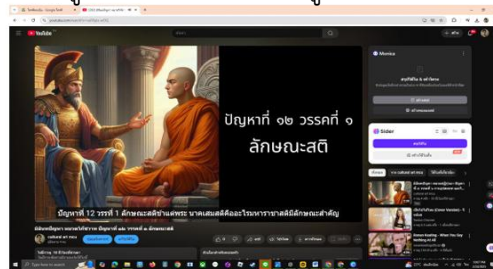
แนวทางการประยุกต์ใช้ “พุทธวิธีการสอน” สื่อสมัยใหม่ ดังนี้

1. E-book (หนังสือออนไลน์) ใช้รูปแบบอินเทอร์แอคทีฟ (Interactive Flipbook) และสอดแทรกสื่อประกอบ เช่น ภาพ และสื่อวีดิทัศน์ เพื่อให้ผู้อ่านได้คิดตามหลักวิธีการสอนของมลินทปัญหา



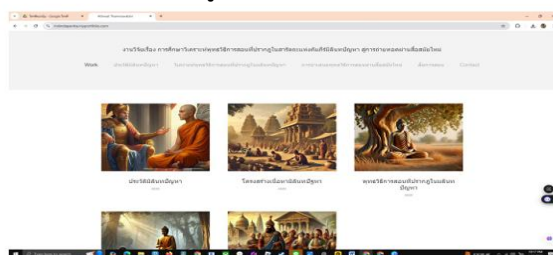
ภาพที่ ๑ หนังสือออนไลน์ E-book  
 (<https://anyflip.com/center/flips/book.php?cid=1046164>)

2. YouTube (วีดิทัศน์) สร้างวิดีโอแบบ “ถาม-ตอบ” หรือใช้ฉากจำลองเหตุการณ์ แทรกภาพเคลื่อนไหว อินโฟกราฟิก เพื่อดึงดูดความสนใจ และให้ผู้ชมเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น



ภาพที่ ๔ ปัญหาที่ ๑๒ วรรคที่ ๑ ลักษณะสติ  
<https://youtu.be/yuFRplz-wQQ>

3. เว็บไซต์ เน้นการออกแบบ UX/UI ให้เข้าถึงง่าย จัดหมวดหมู่เนื้อหา สร้างบทเรียนออนไลน์ มีฟอรัมถาม-ตอบ หรือแชทบอทเพื่อโต้ตอบกับผู้เรียน ตลอดจนการเชื่อมโยงตัวอย่างธรรมะกับชีวิตประจำวัน



ภาพที่ ๑๐ เว็บไซต์ นำเสนอผลงานวิจัย  
<https://milindapanha.myportfolio.com/>

**องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย**

จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา สูการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่” ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

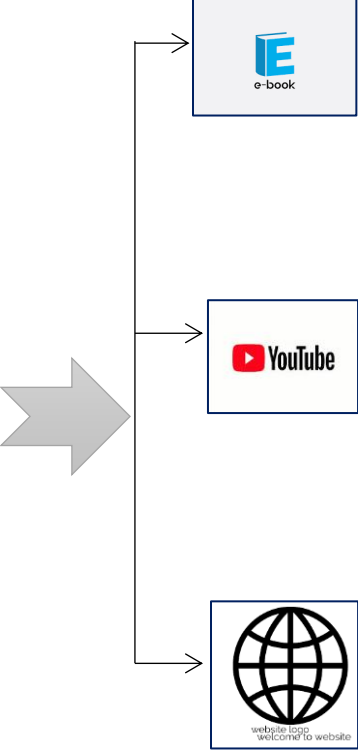
**พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา สูการถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่**

**พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา**

**1.วิธีการสอนแบบวิภักขวาท**  
เป็นวิธีที่เน้น การแยกแยะประเด็น หรือ แบ่งหัวข้อย่อย เพื่ออธิบายหลักธรรมให้กระจ่างแจ้ง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างเป็นระบบและลึกซึ้ง การนำเสนอผ่าน สื่อดิจิทัล อาจใช้ วิดีโอแบบถาม-ตอบทีละขั้นตอน เพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ **ลักษณะเด่นของวิภักขวาท**  
ซักถามเชิงแยกประเด็น การให้คำตอบเป็นลำดับขั้น และ กระตุ้นการคิด

**2.วิธีการสอนแบบอุปมาใช้อุปมาอุปไมย**  
เป็นวิธีที่เน้น การเปรียบเทียบ (อุปมาอุปไมย) เพื่ออธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยใช้สิ่งที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวันเป็นตัวแทนของแนวคิดทางธรรมะประยุกต์ใช้กับ E-book หรือเว็บไซต์ อาจใช้ภาพประกอบหรือแอนิเมชันเพื่อช่วยอธิบาย **ลักษณะเด่นของการสอนแบบอุปมา**  
ทำให้แนวคิดที่ซับซ้อนเข้าใจง่าย ช่วยให้จดจำหลักธรรมได้ดีขึ้น และกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงธรรมะกับชีวิต

**3.วิธีการสอนแบบปฏิพจนฉา**  
เป็นการ ตั้งคำถามโต้กลับหรือย้อนถาม เพื่อทบทวนความเข้าใจของผู้ตอบและกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ วิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถไตร่ตรองหลักธรรมได้ดียิ่งขึ้น **ลักษณะเด่นของการสอนแบบปฏิพจนฉา**  
กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ช่วยให้เข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และทำให้การเรียนรู้เป็นแบบโต้ตอบ



**สื่อสมัยใหม่นำเสนอในรูปแบบ E-book**



ภาพที่ ๑ หน้าเรียนใน E-book  
(<https://anyflip.com/center/flips/book.php?cid=1046164>)

---

**สื่อสมัยใหม่นำเสนอในรูปแบบ YouTube**



ภาพที่ ๒ ยูทูบที่ ๒๒ วรรที่ ๑ วรรที่ ๒  
<https://youtu.be/afF8jzpzv0Q>

---

**สื่อสมัยใหม่นำเสนอรูปแบบใน Website**



ภาพที่ ๓ เว็บไซต์ นำเสนอแบบวิธี  
<https://mildidapaaha.myportfolio.com/>

**แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย**

จากแผนภาพ สรุปได้ว่า ผู้วิจัยได้วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในสารัตถะแห่งคัมภีร์มิลินทปัญหา 3 วิธีประกอบด้วย 1. พุทธวิธีการสอนแบบวิภักขวาท (การแยกแยะประเด็น) อธิบายหลักธรรมเป็นลำดับขั้น ช่วยให้เข้าใจเป็นระบบ จุดเด่นกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจเชิงตรรกะ 2. พุทธวิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมย (การเปรียบเทียบ) ใช้สิ่งที่คุ้นเคยช่วยอธิบายแนวคิดนามธรรม จุดเด่น เข้าใจง่ายจดจำหลักธรรมได้ดี เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และ 3. พุทธวิธีการสอนแบบ ปฏิพจนฉา (การย้อนถาม) ตั้งคำถามโต้กลับเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ จุดเด่น ฝึกคิดลึกซึ้ง เรียนรู้แบบโต้ตอบ แล้วนำเสนอข้อมูลไปนำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ได้แก่ 1. สื่อสมัยใหม่ในรูปแบบ E-book แบบอินเทอร์แอคทีฟ (Interactive Flipbook) ที่ผสมผสาน สื่อประกอบ เช่น ภาพ วิดีทัศน์ และองค์ประกอบที่กระตุ้นการคิด ตามหลักวิธีการสอนของ มิลินทปัญหา นั้นเป็นแนวทางที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในบริบทของ การศึกษาเชิงปรัชญาและการเรียนรู้แบบโต้ตอบสรุป 2. สื่อสมัยใหม่ในรูปแบบ YouTube (วิดีโอทัศน์) สามารถใช้เป็นสื่อการสอนธรรมะที่เข้าถึงง่าย โดย

การสร้างวิดีโอในรูปแบบ “ถาม-ตอบ” หรือ ฉากจำลองเหตุการณ์ เพื่อให้เนื้อหาน่าสนใจและใกล้เคียงกับชีวิตจริง นอกจากนี้ การแทรก ภาพเคลื่อนไหว และ อินโฟกราฟิก จะช่วยอธิบายแนวคิดที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้น ดึงดูดความสนใจของผู้ชม และทำให้สามารถเข้าใจหลักธรรมได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งมากขึ้น 3. สื่อสมัยใหม่ในรูปแบบเว็บไซต์ ด้วยการจัดหมวดหมู่เนื้อหาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้ค้นหาและเรียนรู้ได้สะดวก

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สนับสนุนทุนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านสื่อดิจิทัลทางธรรมะ เพื่อพัฒนา E-learning และสื่อดิจิทัล ที่ช่วยถ่ายทอดหลักธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย
- 2) จัดทำฐานข้อมูลวิจัยด้านสื่อดิจิทัลและพระพุทธศาสนา จัดตั้ง คลังข้อมูล (Digital Repository) เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ผลงานวิจัยด้าน E-learning ธรรมะ
- 3) พัฒนาหลักสูตรยาบรรณและมาตรฐานการวิจัยเกี่ยวกับสื่อธรรมะดิจิทัล กำหนด แนวปฏิบัติด้านจริยธรรม สำหรับการพัฒนา AI, Chatbot และแพลตฟอร์มออนไลน์ด้านธรรมะ

### 2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในระบบการศึกษา ได้แก่ ใช้พุทธวิธีการสอนในคัมภีร์ มิลินทปัญหา เช่น การตั้งคำถามเชิงเปิด การใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบ และการอภิปรายกลุ่ม เพื่อ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของผู้เรียนในระดับการศึกษาต่าง
- 2) การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและองค์กร ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนาตนเองโดยการ ฝึกคิดเชิงวิเคราะห์ การไตร่ตรอง และการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือเป้าหมายชีวิต
- 3) การพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การนำหลักพุทธวิธีการสอน เพื่อส่งเสริม ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

## เอกสารอ้างอิง

- ธนพร เรื่องสกุล (แปล). (2559). มิลินทปัญหา: กษัตริย์กรีกถาม-พระเถระตอบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาพลัส.
- ธรรมเจดีย์. (2563). มิลินทปัญหา: ปรีศนาธรรมในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). มิลินทปัญหา อรรถกถา-ฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูณ.
- พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2566). พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า. {ออนไลน์}, แหล่งที่มา: <https://www.payutto.net/book-content/>, {6 ตุลาคม 2566}.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.